

LVM

Ett ofullständigt urval paragrafer med fokus på vad personal inom akutsjukvården kan behöva veta

Michael Rangne
Specialist i psykiatri
Norra Sttrockholms Psykiatri
Februari 2012

Frivillighet är grunden

- **Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för individens självbestämmande och integritet.** Insatser ska därför utformas och genomföras tillsammans med den enskilde. Möjligheten att under vissa förutsättningar vårda en vuxen missbrukare mot dennes vilja regleras i LVM.

3 § LVM-vårdens syfte

- Tvångsvården skall syfta till att genom behövliga insatser motivera missbrukaren så att han eller hon kan antas vara i stånd att frivilligt medverka till fortsatt behandling och ta emot stöd för att komma ifrån sitt missbruk.

Sjukvård och socialtjänst – vem gör vad?

- Det kan uppstå problem när det gäller gränsdragningen mellan socialtjänstens och psykiatrins ansvar för att en missbrukare bereds vård.
- Socialtjänsten har huvudansvaret för vård och behandling av missbrukare.
- Vissa uppgifter inom missbrukarvården ligger dock på hälso- och sjukvården.
 - avgiftning
 - behandling av akut psykisk komplikation
 - mer långvarig vård vid toxiska psykosor eller allvarigare psykiska tillstånd som kan följa på missbruk

4 § Tvångsvård skall beslutas om

1. någon till följd av ett **fortgående missbruk** av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk,
2. vårdbehovet **inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen** eller på något annat sätt, och
3. han eller hon **till följd av missbruket**

a) utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara
eller

b) löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv
eller

c) kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående

- Om någon för kortare tid ges vård med stöd av lagen om psykiatrisk tvångsvård hindrar detta inte ett beslut om tvångsvård enligt denna lag.

LVM eller LPT?

- I de fall där det är uppenbart att patienten oundgängligen behöver vård och det inte går att motivera honom eller henne till frivillig vård bör läkaren överväga vilket som är mest adekvat, **vård enligt LPT eller vård enligt LVM, beroende på vad som är primärt, allvarlig psykisk störning eller missbruk.**

Vad menas med att ”utsätta sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara”?

- I lagmotiven förtydligas vad som menas med att utsätta sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara med att **man objektivt skall kunna konstatera** att missbrukarens fysiska eller psykiska tillstånd är sådant **att han måste ha vård, eller i vart fall måste iaktta avhållsamhet** från alkohol eller narkotika för att inte allvarligt förvärra sitt tillstånd.

Hälsoindikation

□ ...utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara

Specialindikationen i 4 § 1 LVM anknyter till missbrukarens hälsotillstånd och till faran att det allvarligt kan försämrans om han inte får vård. Sådan fara föreligger om det finns **en medicinskt påvisbar hälsorisk för missbrukaren eller om denne medvetet eller omedvetet utsätter sin hälsa för allvarlig fara**. Härmed avses inte bara det uppenbara **hotet mot hälsan** som missbruket i sig utgör, utan också att individen till följd av missbruket **försummar sin hälsa**. Han kanske **underlåter att äta**, utsätter sig för risken att **förolyckas eller frysa ihjäl** eller **försummar att sköta en sjukdom** som kräver kontinuerlig medicinering och regelbunden livsföring. I prop. 1981/82:8, s. 40 hänvisas till vad socialberedningen (SOU 1981:70, LVM-lag om vård av missbrukare i vissa fall) anförde, nämligen att man objektivt skall kunna konstatera att missbrukarens fysiska eller psykiska tillstånd är sådant att han måste ha vård, eller i vart fall måste iaktta avhållsamhet från alkohol eller narkotika för att inte allvarligt förvärra sitt tillstånd.

Social indikation

□ ...löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv

Specialindikationen i 4 § 2 LVM tillkom i samband med 1988 års lag. Den sociala indikationen rör förhållanden som vid en helhetsbedömning framstår som **avgörande för den enskildes fortsatta liv**. I prop. 1987/88:147, s. 46 utvecklas ett resonemang om att det sällan går att bortse från de sociala faktorerna vid bedömningen av de medicinska konsekvenserna av missbruket. Det förhållandet att en **heroinmissbrukande kvinna prostituerar sig eller att en ung T-spritmissbrukare lever under sådana förhållanden att han inte kan få eller behålla bostad och arbete** kan innebära ökade hälsorisker. **Indikationen tar främst sikte på de yngre missbrukarna**, i syfte att minska risken för att de blir helt utslagna från utbildning och arbetsmarknad, bostad och normala relationer. **Den gäller framför allt de individer som är på väg mot en livsföring där drogen är det centrala och där risken för kriminalitet, våld, ohälsa och för tidig död är starkt förhöjd**. Enligt föredragande statsråd måste LVM i dessa fall kunna användas i ett skede då det ännu är möjligt att bryta en destruktiv utveckling.

Vad menas med att ”befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående”?

- ❑ Att missbrukaren kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående **inbegriper risk för självmord.**
- ❑ Innan ingripande med stöd av LVM övervägs bör det i dessa fall **prövas om LPT är tillämplig.**
- ❑ **Med skada avses inte bara fysisk skada.**
- ❑ **Även sådant psykiskt lidande som missbrukarens familj kan utsättas för genom ett hotfullt, pockande eller hänsynslöst uppträdande kan utgöra grund för ingripande.**
- ❑ LVM kan vara tillämplig **innan någon skada har uppkommit.**

Våldsindikation

- **...kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående**

Specialindikationen i 4 § 3 LVM rör riskerna för såväl missbrukaren själv som för hans närstående. Här ingår risken för **själv mord**. Innan ingripande med stöd av LVM övervägs bör det i dessa fall **prövas om inte LPT är tillämplig**. Vid just självmordsrisk är det viktigt att läkare kopplas in omedelbart, bl.a. för att göra denna bedömning.

Med närstående menas nära anhöriga som står i sådant **beroendeförhållande** till missbrukaren, att **de kan ha anledning att tveka att polisanmäla hot eller misshandel**. Som närstående räknas make, varaktigt sammanboende, barn, föräldrar och syskon, även i de fall de inte längre har gemensam bostad med missbrukaren. Även de som har barn tillsammans med missbrukaren utan att längre sammanbo med honom räknas till kretsen av närstående (prop. 1981/82:8, s. 76).

Med skada avses inte bara fysisk skada. Även sådant **psykiskt lidande** som missbrukarens familj kan utsättas för genom ett **hotfullt, pockande eller hänsynslöst uppträdande** kan utgöra grund för ingripande enligt lagen. LVM kan vara tillämplig **också innan någon skada har uppkommit**.

6 § Vem är skyldig att anmäla enligt LVM?

1. **Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare** är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag.
2. **En läkare** skall genast göra anmälan till socialnämnden, om han eller hon i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av **omedelbart omhändertagande enligt 13 § eller vård enligt denna lag** och läkaren bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

7§ Socialnämndens utredning

- **Socialnämnden skall inleda utredning**, när den genom anmälan enligt 6 § eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård.
- Myndigheter som avses i 6 § första stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för en sådan utredning.

Hur beslutas om vård enligt LVM?

- ❑ Om socialnämnden efter utredning anser att det finns skäl att bereda missbrukaren tvångsvård, ska nämnden ansöka om sådan vård hos förvaltningsrätten, som är den instans som beslutar om LVM. Förvaltningsrättens beslut kan överklagas till kammarrätt.
- ❑ Till ansökan ska bifogas nämndens utredning och, om det inte är uppenbart obehövt, ett läkarintyg om missbrukarens aktuella hälsotillstånd. Vad som menas med "uppenbart obehövt" kan vara att det redan finns ett aktuellt läkarintyg i ärendet. Beslut om läkarundersökning kan inte överklagas.
- ❑ Om ansökan inte innehåller läkarintyg eller om läkarintyg behövs av något annat skäl, får förvaltningsrätten besluta om läkarundersökning.
- ❑ Ett läkarintyg bör inte vara äldre än 14 dagar då ansökan om vård inlämnas till förvaltningsrätt.

Hur beslutas om vård enligt LVM?

- Efter förvaltningsrättens beslut anvisar Statens institutionsstyrelse (SiS) på begäran av socialnämnden plats på ett LVM-hem. SiS beslutar också om intagning och utskrivning från ett LVM-hem.
- **Vård enligt LVM ska inledas på sjukhus om förutsättningarna för sjukhusvård är uppfyllda** och det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt.

Läkarens undersökning

- När utredning om tvångsvård har inletts ska **socialnämnden som regel besluta om läkarundersökning** och utse en läkare för undersökningen.
- Läkaren ska *inte* uttala sig om det föreligger förutsättningar för vård enligt LVM.
- Läkaren ska ange missbrukarens aktuella hälsotillstånd i ett intyg.
- Ett intyg bör innehålla **en så komplett medicinsk och psykiatrisk sjukdomshistoria som möjligt**. Läkaren skall lämna ett utlåtande om **missbrukarens aktuella hälsotillstånd samt bedöma hans allmänna behov av vård**. Om det finns sannolika skäl för att förutsättningar för vård enligt LPT är uppfyllda, kan läkaren utfärda vårdintyg.
- Någon laglig skyldighet för läkare i offentligt bedriven vård att avge utlåtande finns inte om socialnämnden har begärt undersökning. Däremot finns en sådan skyldighet om domstol begär undersökning och utlåtande i ett LVM-mål.

Läkarens anmälningsplikt

- En läkare ska **genast** göra anmälan till socialnämnden, om han eller hon i sin verksamhet **kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av omedelbart omhändertagande eller vård enligt LVM** och läkaren bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.
- "Genast" är en skärpning i lagen och ska ses mot bakgrund av att polisen inte längre har befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande. Tanken är att en missbrukare i omedelbart behov av vård utan dröjsmål ska överlämnas för socialnämndens bedömning om det är befogat med vård enligt LVM.

Läkarens anmälan – vad och hur?

- ❑ Anmälan kan vara muntlig men bör enligt Socialstyrelsen kompletteras med en skriftlig anmälan. Detta är särskilt viktigt om personen som anmäls är okänd för socialnämnden.
- ❑ Anmälan skickas till socialnämnden i den kommun där missbrukaren bor.
- ❑ Anmälan ska innehålla uppgift om patienten inte vill vårdas för sitt missbruk eller för allvarlig komplikation på grund av missbruket och om det uppstår allvarlig fara för dennes hälsa om vård inte kommer till stånd.
- ❑ Om det behövs uppgifter för bedömning om behov av omedelbart omhändertagande bör läkaren bistå med detta.

Läkaren kan kontakta socialnämnden även när anmälningsskyldighet inte föreligger

- Läkare har möjlighet att kontakta socialnämnden om ett fortgående missbruk som inte är så allvarligt att anmälningsskyldighet föreligger. I detta fall finns ingen uppgiftsskyldighet.

Omedelbart omhändertagande

- ❑ **Socialnämnden får fatta beslut om omedelbart omhändertagande** om det är sannolikt att en missbrukare kan beredas vård enligt LVM och **om förvaltningsrätts beslut om vård inte kan avvaktas.**
- ❑ Så kan vara fallet om missbrukaren antas få **sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat** om han eller hon inte får omedelbar vård, eller om det finns **en överhängande risk att missbrukaren till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.**
- ❑ Om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte kan avvaktas får beslutet fattas av nämndens ordförande eller av någon annan ledamot som nämnden har förordnat.
- ❑ **Vid ett omedelbart omhändertagande bör läkare tillkallas,** bl a för att utesluta att den enskildes tillstånd beror på annat än missbruk. Läkaren bör också kunna ta ställning till om missbrukaren är i omedelbart behov av vård enligt LPT eller annan sjukhusvård.

24§ Vård av LVM-dömd på sjukhus

- Vården skall **inledas på sjukhus**, om förutsättningar för sjukhusvård är uppfyllda och det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt.
- Om någon behöver sjukhusvård under vårdtiden, skall han eller hon ges tillfälle till sådan vård.
- Verksamhetschefen för den sjukhusenhet där missbrukaren vistas **skall** se till att socialnämnden eller Statens institutionsstyrelse genast underrättas, om missbrukaren önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset.
- Verksamhetschefen **skall** besluta att missbrukaren skall hindras från att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att missbrukaren kan föras över till ett LVM-hem.

När LVM-vårdad patient på sjukhus vill gå

- Om LVM-vård har inletts på sjukhus eller om en missbrukare får tillfällig vård på sjukhus under pågående LVM-vård **ska verksamhetschefen se till att socialnämnd eller Statens institutionsstyrelse genast underrättas om missbrukaren önskar eller redan har lämnat sjukhuset.**
- Verksamhetschefen **ska** besluta om att missbrukaren ska hindras från att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att missbrukaren kan föras över till ett **LVM-hem**. Denna skyldighet förutsätter inte att missbrukaren tagits in för slutenvård. Det räcker att missbrukaren vistas vid en sjukhusenhet för sådan vård, vilket innebär att han eller hon ska hindras lämna sjukhuset även innan en formell inskrivning har kommit till stånd.

Vilket tvång får användas för att hålla kvar en LVM-dömd patient på en sjukvårdsinrättning mot dennes vilja?

- ❑ I princip skall ett **kvarhållandebeslut (motsvarande LPT) fattas och patienten kan rent faktiskt hindras att lämna sjukvårdsinrättningen.**
- ❑ De åtgärder som, enligt lagstiftaren, ska vidtas för att hindra en patient att lämna sjukhuset bör **i första hand** innebära att patienten **via motiverande samtal** förmås kvarstanna på avdelningen.
- ❑ Kvarhållningen bör ske under kortast möjliga tid och under former som inte äventyrar patientsäkerheten och som är etiskt godtagbara.
- ❑ **Varken lagtext eller lagmotiv ger vägledning vilka åtgärder som är tillåtna, om saken ställs på sin spets och patienten inte låter sig övertalas att stanna på avdelningen.**
- ❑ Bältesläggning eller avskiljande kan knappast komma ifråga men möjligen låst avdelningsdörr.

Vilken roll har polisen?

- ❑ För att betona socialnämndens ansvar för missbrukarvården har polismyndighetens befogenhet att besluta om omedelbart omhändertagande upphört.
- ❑ Polisen, liksom andra myndigheter som kommer i kontakt med missbrukare, har skyldighet att **genast anmäla till socialnämnden när det kan antas att en missbrukare behöver vård enligt LVM**. Innebörden är att anmälan ska göras så snart det överhuvudtaget är möjligt.
- ❑ **En polisman får dock under vissa omständigheter ta hand om en person som kan förväntas bli omhändertagen enligt LVM och överlämna denne till sjukhus för medicinsk bedömning.**

Polisens skyldigheter

- ❑ Då socialnämnden eller rätten begär det är polismyndigheten **skyldig att lämna biträde för att föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning.**
- ❑ Enligt lagmotiven ska **polishandräckning i samband med läkarundersökning** användas med försiktighet. Lagen ger inte läkaren befogenhet att med polisens hjälp genomföra själva undersökningen.
- ❑ På begäran av verksamhetschefen ska polismyndighet lämna biträde för att **föra missbrukaren till ett LVM-hem.**
- ❑ Lagen kan möjligen tolkas så att polishandräckning även kan begäras för att, om överförandet till ett LVM-hem är nära förestående, **hindra patienten att lämna sjukvårdsinrättningen.**

Dokumentation

- ❑ Kopia av anmälan till socialnämnd och/eller Statens institutionsstyrelse tillförs patientjournalen.
- ❑ Det är också viktigt att journalanteckningarna är utförliga och att motivering för anmälan framgår.
- ❑ Beslut om kvarhållande av patienten ska dokumenteras i journalen.